

Dimensiuni ale ECD/EDO

Educația pentru cetățenie democratică și educația pentru drepturile omului (ECD/EDO) se concentrează pe ceea ce elevii ar trebui să fie capabili să facă. La baza acestei abordări centrate pe elev și pe rezultat, stau trei principii de bază și poate fi cel mai bine ilustrată printr-un exemplu.

– Libertatea de opinie și exprimare este o condiție de bază a participării democratice și este un drept civil și politic fundamental. În cadrul ECD/EDO, elevii cunosc, înțeleg și apreciază dreptul la opinie și exprimare liberă și cunosc modul în care este protejat de constituția lor națională. Aceasta este dimensiunea cognitivă a învățării (cunoștințe, concepte și înțelegere).

– Elevii învață cum să folosească acest drept fundamental al omului. Mai exact, deoarece utilizarea activă a acestui drept este esențială pentru participarea într-o comunitate democratică, elevii sunt încurajați să reflecteze asupra punctului lor de vedere și să fie capabili să exprime acest lucru printr-o varietate de moduri, inclusiv prin abilitatea de a formula public un argument (dimensiunea bazată pe abilități a învățării).

– Pentru a-și exercita libertatea de exprimare, elevii au nevoie de curaj pentru a-și exprima punctele de vedere chiar și atunci când se află în situații în care se confruntă cu o majoritate care li se opune. Ei ascultă opiniile celorlalți într-un spirit de toleranță și respect personal. Învățând să limităm dezacordul și controversa cu privire la probleme și să nu personalizăm diferențele de opinie, conflictele pot fi rezolvate prin metode non-violente (dimensiunea bazată pe atitudini și valori a înțelegerii).

Ceea ce arată acest exemplu poate fi generalizat, nu doar cu privire la ceea ce elevii ar fi capabili să facă în exercitarea oricărui alt drept al omului, dar și cu privire la învățare și educație în general. Pentru a fi relevantă și pentru a se adăuga la competențele unei persoane, învățarea trebuie să se desfășoare în aceste trei dimensiuni care se sprijină reciproc – cunoștințe, concepte și înțelegere; abilități; atitudini și valori. Timp de mai multe decenii, educatorii și profesorii au agreeat acest concept al învățării.

În cadrul ECD/EDO, obiectivul este acela de a sprijini elevii să devină tineri cetățeni care:

– cunosc drepturile omului și au înțeles condițiile de care depind (învățarea „despre” democrație și drepturile omului);

– au experiența școlii ca pe o micro-societate care respectă libertățile și egalitatea elevilor săi și au fost pregătiți pentru exercitarea drepturilor lor și pentru respectarea drepturilor celorlalți (învățarea „prin” democrație și drepturile omului);

– sunt astfel capabili și încrezători să își exercite drepturile, cu un simț de responsabilitate matur față de ceilalți și față de comunitatea lor (învățarea „pentru” democrație și drepturile omului).

1.a Învățarea „despre” democrație și drepturile omului - Dimensiunea cognitivă a ECD/EDO:

În învățământul secundar, ECD/EDO presupune ca elevii să studieze documente cheie, precum DUDO și Convenția. Ei trebuie să știe că fiecare persoană se bucură de dreptul de gândire și de exprimare liberă și de accesul gratuit la informații prin intermediul mediilor necenzurate, cu excepții posibile doar în mod întemeiat și în circumstanțe limitate (Articolul 10 din Convenție). Constituția statului și mediul legal ar trebui să reflecte și să protejeze aceste standarde ale drepturilor ale omului și să poată fi studiate de către elevi din această perspectivă. Făcând acest lucru, elevii pot înțelege cât de important și chiar indispensabil este acest drept pentru ca democrația să trăiască.

De asemenea, este necesar ca elevii să înțeleagă Articolul 14 al Convenției care abordează principiul esențial al egalității și al non-discriminării: femei și bărbați, bogați și săraci, tineri și bătrâni, autohtoni și imigranți – toți deținem în mod egal aceste drepturi. Bucuria exercitării acestor drepturi este un proces care evoluează și este una dintre prioritățile sistemelor democratice de guvernare bazate pe drepturile omului.

În cele din urmă, elevii trebuie să înțeleagă de ce libertățile au nevoie de un cadru de legi și de ce poartă responsabilități (DUDO, Articolul 29). Libertatea de exprimare permite cetățenilor să-și promoveze interesele într-o societate pluralistă și, într-un astfel de cadru competitiv, vor exista câștigători și învinși. Constituția, regulile și legile trebuie să asigure un cadru care limitează libertățile celor puternici și le protejează pe cele ale celor slabi – fără a legaliza diferențe. Cu toate acestea, regulile nu pot aborda fiecare problemă, astfel că membrii unei comunități trebuie să aibă o atitudine de responsabilitate unul față de celălalt.

Drepturile omului constituie un cadru legal, dar și unul normativ. Acest lucru presupune ca elevii să recunoască în ce măsură principiile privind drepturile omului sunt realizate în cadrul comunității lor școlare, precum și în societate, în ansamblu.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului (4.11.1950) Articolul 10

Libertatea de exprimare

(1) Orice persoană are dreptul la libertate de exprimare. Acest drept include libertatea de opinie și libertatea de a primi sau a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. Prezentul articol nu împiedică Statele să supună societățile

radiodifuziune, cinematografie sau televiziune unui regim de autorizare.

(2) Exercițarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege care, într-o societate democratică, constituie măsuri necesare pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății, a moralei, a reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea informațiilor confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești.

Articolul 14

Interzicerea discriminării

Exercițarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta Convenție trebuie să fie asigurată fără nicio deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație.

Declarația Universală a Drepturilor Omului (10.12.1948) Articolul 29

1. Orice persoană are îndatoriri față de colectivitate, deoarece numai în cadrul acesteia este posibilă dezvoltarea liberă și deplină a personalității sale.

2. În exercițarea drepturilor și libertăților sale, fiecare om nu este supus decât numai îngrădirilor stabilite prin lege, exclusiv în scopul de a asigura cuvenita recunoaștere și respectare a drepturilor și libertăților altora și ca să fie satisfăcute justele cerințe ale moralei, ordinii publice și bunăstării generale într-o societate democratică.

Pe scurt, aceste trei articole subliniază tensiunea dintre libertățile individuale și nevoia de a echilibra drepturile individului printr-un cadru care deopotrivă limitează și protejează aceste libertăți.

Elevii care pot explica acest lucru au învățat multe „despre” democrație și drepturile omului; aceasta este dimensiunea cognitivă a ECD/EDO.

1.b Învățare „pentru” democrației și drepturile omului - Dimensiunea participativă a ECD/EDO

Pentru a putea lua parte la o societate democratică, elevii ar trebui să învețe cum să-și exercite drepturile și libertățile – de exemplu, dreptul de acces liber la informații și dreptul de gândire, opinie și exprimare liberă. Ar trebui, de asemenea, să aibă o experiență activă în interacționarea cu ceilalți – precum promovarea intereselor lor, negocierea compromisului sau agrearea modului de a defini

„bunăstarea generală” (DUDO, Articolul 29). Ei ar trebui să poată să acționeze într-un cadru de reguli și să accepte limitele care li se pot impune. Ar trebui să aibă dezvoltată o atitudine de responsabilitate pentru bunăstarea celorlalți și pentru comunitate, în ansamblul ei.

Pe scurt, elevii nu trebuie doar să înțeleagă implicațiile și legăturile dintre cele trei articole referitoare la drepturile omului, de mai sus, ci și să aprecieze valorile fundamentale ale acestora și să acționeze în consecință. Procedând astfel, prin intermediul proceselor democratice de luare a deciziilor care nu au ca rezultat violarea drepturilor omului, elevii trebuie să poată să își echilibreze interesele cu cele ale celorlalți și ale comunității în ansamblul ei.

Elevii care au fost pregătiți în acest mod au învățat cum să participe într-o democrație. Aceasta este dimensiunea bazată pe acțiune a ECD/EDO – învățarea „pentru” democrație și drepturile omului, adică cu scopul de a promova și proteja democrația, principiul statului de drept și drepturile omului.

1.c Învățarea „prin” democrație și drepturile omului - Dimensiunea culturală a ECD/EDO

Cunoștințele și abilitățile permit unei persoane să participe într-o democrație în termeni tehnici, dar nu transformă acea persoană într-un democrat. În mâinile rasiștilor, de exemplu, această expertiză ar putea fi folosită în mod abuziv ca o armă pentru a ataca o comunitate democratică bazată pe drepturile omului. Într-un sens foarte literal, cunoștințele și abilitățile care nu sunt susținute de valorile drepturilor omului sunt lipsite de valoare pentru democrație.

ECD/EDO include astfel o dimensiune culturală. Cultura predării și a învățării trebuie să poarte mesajul ECD/EDO. Cât timp elevii dobândesc cunoștințe prin instruire (ascultând o prezentare, citind) și competențe prin exersare (demonstrație, practică și coaching), ei dezvoltă valori și atitudini prin experiență.

De exemplu, tinerii își construiesc stima de sine prin încurajare din partea părinților și a profesorilor. Doar elevii care au trăit și s-au bucurat de un tratament respectuos din partea profesorilor se pot comporta întocmai față de semenii lor. Valorile drepturilor omului sunt dobândite printr-un proces de socializare în școală – predare „prin” sau în spiritul democrației și al drepturilor omului.

Valorile drepturilor omului au fost definite de Organizația Națiunilor Unite, de Consiliul European și de alte organizații și includ principiile egalității și ale non-discriminării; participare și incluziune; asumarea responsabilității.

În timp ce predarea „despre” democrație și drepturile omului poate fi atribuită unor discipline

speciale (precum studiile sociale, istoria, educația civică), dimensiunea culturală a ECD/EDO, predarea „prin” democrație și drepturile omului, este o provocare pentru întreaga școală – drepturile omului și democrația formează ghidul pedagogic al comunității școlare și lentila prin care toate elementele guvernantei școlare sunt judecate.

Familiarizarea cu această filosofie de inovare și găsim de soluții la provocările cu care ne confruntăm în sistemul de învățământ, mi-a fost facilitată prin participarea la cursul ”Design thinking in the Classroom” organizat de Newschool, Oslo, Norvegia, în cadrul proiectului „Rethink education and management approach for an Inclusive and Democratic learning Environment”-IDE ALL, cod proiect 2021-EY-PMIP-0008, finanțat din Fonduri Norvegiene și SEE, alături de domnii inspectori școlari generali adjuncți, din cadrul Inspectoratului Școlar Județean Tulcea-promotorul proiectului, finanțat din fonduri Norvegiene și SEE. Această mobilitate a încheiat seria celor trei prevăzute în proiect, celelalte două fiind organizate pentru participarea a trei inspectori școlari la cursul ”Diverse Society. Diverse Classroom” furnizat de InterCultural Iceland-ICI, Reykjavik, Islanda și a altor trei inspectori la cursul ”Building inclusive and democratic school cultures”, The European Wergeland Center, Oslo, Norvegia.

Prin acest proiect s-a urmărit dezvoltarea unui management democratic și incluziv, care să se reflecte în relațiile instituției cu colaboratorii și actorii naționali și locali: Ministerul Educației, managerii de școli, profesorii, elevii, părinții, comunitatea locală.

Scopul proiectului este crearea unei culturi organizaționale incluzive și democratice la nivelul Inspectoratului Școlar Județean Tulcea și la nivelul rețelei școlare locale prin implementarea de practici de dezvoltare a rezilienței și design thinking-ului și prin aplicarea principiilor de incluziune și democratice europene.

Proiectul a avut un impact substanțial. Pe lângă cei 9 inspectori școlari care au participat în mod direct la activitățile de formare, un număr de peste 300 de directori și directori adjuncți, cadre didactice, elevi și părinți au beneficiat în mod indirect de oportunitățile oferite de proiect prin participarea la atelierele de dezvoltare profesională, atelierele practice, sesiunile de comunicare organizate de Inspectoratul școlar atât pentru personalul de conducere, îndrumare și control, cât și pentru cadre didactice, elevi și părinți, asigurând astfel transferul de competențe și informații pentru a crea o cultură organizațională incluzivă și democratică în întreaga rețea școlară tulceană.

Bibliografie:

Dewey J. (2007), *The School and Society* (Școala și societatea), Cosimo, New York,
Bäckman E. și Trafford B. (2007), *Democratic Governance of Schools* (Guvernanța democratică a școlilor), Consiliul European, Strasbourg.

Felisa Tibbitts (2009). Remarci ale Felisei Tibbitts, pregătite pentru Conferința Consiliului Europei de evaluare a Anului european al cetățeniei prin educație, 27-28 aprilie 2006, Sinaia, Romania.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului (4.11.1950)

Inspector școlar general Viorica PAVEL
Inspectoratul Școlar Județean Tulcea